

Studies in Learning & Instruction

Research Paper

Journal homepage: <https://jsli.shirazu.ac.ir>

A Qualitative Study on Changes in Students' Social Competence after the COVID-19 Pandemic: A Case Study of Teachers in Mashhad

Azadeh Momeni^{1*}, Saeedeh Toofani Asl², Hossein Kareshki³

1. Ph.D. Student in Educational Psychology, Department of Educational Psychology and Counseling, Faculty of Education and Psychology, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.
2. Ph.D. Student in Educational Psychology, Department of Educational Psychology and Counseling, Faculty of Education and Psychology, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.
3. Associate Professor, Department of Educational and Counseling Psychology, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Ferdowsi University of Mashhad.

ARTICLE INFO

Keywords:

content analysis, social competence, COVID-19, qualitative research, post-pandemic education

ABSTRACT

This study aimed to explore changes in students' social competence following the COVID-19 pandemic, based on the perspectives of teachers in Mashhad. Adopting a qualitative approach, the research was conducted using a post-phenomenological method. The study population consisted of schoolteachers in Mashhad, from which 20 participants were purposefully and homogeneously selected during the 2021–2022 academic year. The sample size was determined based on the principle of theoretical saturation. To ensure research validity, member checking and researcher triangulation were employed. Data were analyzed through qualitative content analysis using Krippendorff's method. The findings revealed five overarching themes representing the observed changes in students' social competence: (1) communication and social skills, (2) cognitive strategies, (3) behavioral skills, (4) motivation, and (5) emotional regulation. Given the critical role of social competence in educational settings, the identified changes in this construct post-pandemic highlight important implications for educators. The insights derived from this study can inform targeted interventions and strategic planning to support the development of students' social skills in the evolving educational context.

Article history:

Received: 2023/03/05

Revised: 2023/11/12

Accepted: 2023/11/28

Citation: Momeni, A., Toofani Asl, S., & Kareshki, H. (2024). A Qualitative Study on Changes in Students' Social Competence After the COVID-19 Pandemic: A Case Study of Teachers in Mashhad, *Journal of Studies in Learning & Instruction*: 16 (1, Ser 86), 69-88.

DOI: <https://doi.org/10.22099/jsli.2024.7618>

* Corresponding Author: E-mail→ address: azadeh.momeni@mail.um.ac.ir

COPYRIGHTS ©2025 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY-NC 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the Original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publisher

Extended Abstract

Introduction

The outbreak of COVID-19 led to fundamental changes in all dimensions of personal and social life worldwide. Countries closed schools, and education continued in virtual settings to control the spread of the disease. The absence of students from schools had adverse effects on their skill development as schools are places where children can enhance their social skills (Tarkar, 2020). Social isolation (Ingram et al., 2021), loss of friendships, feelings of stress and anger (Akdoğan & Ergin, 2022) were among the other consequences of the COVID-19 pandemic. These changes raised concerns among parents, teachers, school principals, and educational policymakers about a decline in students' social competence (Çelik, 2021) for parents, teachers, school principals, and educational policymakers. Furthermore, there has been a growing interest in the concept of social competence as an important determinant of students' mental health in recent years. Therefore, investigating the physical, psychological, and behavioral changes in children and adolescents after the end of quarantine conditions is essential for a better evaluation of their mental health and for planning potential interventions.

Method: This study employed a qualitative type and was conducted with a post-phenomenological approach. The research population consisted of all teachers in Mashhad during the academic year 2021-2022. The sampling method was purposive and homogeneous. Ultimately, 20 teachers from the research population were selected as the sample, determined based on the theoretical saturation of the data.

Data were collected through semi-structured interviews and analyzed using qualitative content analysis with Krippendorff's method (1980/2013). Validity and reliability were ensured through 1) member checking, and 2) triangulation (researcher consensus). To ensure transferability, a comprehensive description of the participants and the methodology was provided so that users could determine whether there were

sufficient similarities between the new conditions and those under which this study was conducted, allowing them to decide whether to generalize the results. Efforts were made to increase confirmability by ensuring that the researchers' prior assumptions did not affect the results and the data were systematically coded.

Results

Based on the analysis of the interviews, teachers indicated that changes in students' social competence encompassed areas such as social-communicational skills (110), cognitive strategies (105), behavioral skills (56), motivation (36), and emotion regulation (20).

Interpersonal communication emerged as a significant change in students after the COVID-19 pandemic. Teachers mentioned issues categorized as "reduced interpersonal skills", "non-compliance with class and school rules", "reduced respectful relationships", "diminished teamwork skills", and "increased isolation". Interviewees also reported that student interactions with classmates and parents increased after the COVID-19 pandemic, which was classified under "increased academic interactions."

According to the participants, students' cognitive skills also changed after the COVID-19 pandemic. During the post-pandemic period, students' knowledge and technology skills increased, along with improvements in self-regulation, self-awareness, adaptability, and appreciation for teachers. However, teachers noted that learners exhibited inappropriate academic behavior, and lower critical thinking and creativity since the COVID-19 pandemic.

Behavioral skills represented another outcome in this study. According to the interviewees, students tend to be more assertive, exhibited daring behavior, become more dependent on mobile phones and virtual spaces, and relied on parents for class exams during the post-pandemic period. They appeared more self-centered, less resilient, and more likely to choose lying over honesty. Motivation was another

component reflecting changes in students' competence. Interviewees reported that learners displayed less motivation for learning, experienced low self-esteem during the post-pandemic period. Additionally, there was a noticeable decrease in motivation for social interaction and communication.

Altered emotion regulation was another finding of this study. According to participants, students could express various emotions but struggled to control their emotions well in the post-corona period.

Discussion and Conclusion

In examining the research question, teachers outlined changes in students' social competence in the post-pandemic period, which were classified into five themes. These themes are consistent with the findings of global studies. The "interpersonal communication skills" theme is an important change in students after the COVID-19 pandemic. According to the results, there has been a decrease in interpersonal relationships among students. This finding aligns with research conducted by Lee and Son (2021). Teachers attributed this decrease to insufficient school attendance and reduced eye contact and fewer conversations with teachers and peers, which diminished opportunities for communication.

The "cognitive strategies" theme corresponds with the findings of Felner et al. (1990). Furthermore, Panda et al. (2021) report that mobile phones became the primary means of acquiring and transmitting information during the COVID-19 pandemic, leading to an increase in students' technological knowledge and skills beyond the curriculum. Although academic performance has declined, learning has shifted towards various content fields.

The "emotion regulation" theme, as another component of social competence (Felner et al., 1990), aligns with the category of emotion dysregulation (Rogowska et al., 2020). Undoubtedly, contracting the virus and losing loved ones have evoked various emotions in children. The fear of contracting the virus has created anxiety in children (Imran et al., 2020). Teaching students to manage these emotions to mitigate potential effects on learning is a post-pandemic challenge.

The "behavioral skills" theme represents another dimension of social competence, as reported by Felner et al. (1990). Di Pietro et al. (2020) argue that the shift toward remote learning has resulted in behavioral changes among students and exacerbated the unequal distribution of behavioral problems.

In the "motivation" theme, academic demotivation is the most significant change among students, as noted by Di Pietro et al. (2020). Many learning activities that used to be conducted in groups have been eliminated or carried out only with family members, leading to a lack of motivation among first to third-grade elementary students who have not experienced preschool or the early years of schooling in a traditional setting.

The "emotion- regulation" theme, as another component of social competence (Felner et al., 1990), aligns with the category of emotion dysregulation (Rogowska et al., 2020). Undoubtedly, contracting the virus and losing loved ones have evoked various emotions in children. The fear of contracting the virus has created anxiety in children (Imran et al., 2020). Teaching students to manage these emotions to mitigate potential effects on learning is a post-corona challenge.

Keywords: content analysis, social competence, COVID-19, qualitative research, post-pandemic education

---

مطالعه کیفی تغییرات شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان پس از همه‌گیری کووید-۱۹ (نمونه مورد مطالعه: معلمان شهر مشهد)

آزاده مومنی*^۱، سعیده طوفانی اصل^۱، حسین کارشکی^۳

۱. دانشجوی دکتری روان‌شناسی تربیتی، گروه روان‌شناسی مشاوره و تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.
۲. دانشجوی دکتری روان‌شناسی تربیتی، گروه روان‌شناسی مشاوره و تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.
۳. دانشیار گروه روان‌شناسی مشاوره و تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
واژه‌های کلیدی: تحلیل محتوا، شایستگی اجتماعی، کووید-۱۹، مطالعه کیفی	هدف پژوهش حاضر شناسایی تغییرات شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان پس از همه‌گیری کووید-۱۹ براساس دیدگاه معلمان بود. پژوهش در چهارچوب رویکرد کیفی و با استفاده از روش پساپدیدارشناسی انجام شد. جامعه پژوهش تمامی معلمان شهر مشهد بودند. روش نمونه‌گیری، هدفمند و از نوع نمونه همگون بود. تعداد ۲۰ نفر از جامعه پژوهش در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ مورد مصاحبه قرار گرفتند که این تعداد براساس اشباع نظری داده، تعیین گردید. برای حصول اطمینان از روایی پژوهش از راهبردهای بررسی به‌وسیله اعضا و بررسی از طریق اجماع پژوهشگران و به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از تحلیل محتوای کیفی با روش کریپندورف استفاده گردید. بر مبنای نتایج، معلمان تغییرات شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان را در پنج مضمون «مهارت‌های ارتباطی-اجتماعی»، «راهبردهای شناختی»، «مهارت‌های رفتاری»، «انگیزش» و «مدیریت هیجان‌ها» مطرح نمودند. شایستگی اجتماعی و مؤلفه‌های آن متغیری مهم و اساسی در تعلیم و تربیت به‌شمار می‌آید که انتظار می‌رود تغییرات آن در دوران پسا کرونا مورد توجه قرار گیرد. در پژوهش حاضر این تغییرات در قالب پنج مضمون کلی مطرح گردید. کاربست و توجه به این تغییرات به افزایش آگاهی معلمان و مسئولان مدرسه از تغییرات این سازه مهم در دانش‌آموزان منجر شده و راه را برای برنامه‌ریزی و طراحی مداخلات مؤثر بر افزایش شایستگی‌های اجتماعی دانش‌آموزان هموارتر خواهد کرد.
تاریخچه مقاله: تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۲/۱۴ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۸/۲۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۰۷	

استناد: مومنی، آ.، طوفانی اصل، س.، و کارشکی، ح. (۱۴۰۳). مطالعه کیفی تغییرات شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان پس از همه‌گیری

کووید-۱۹ (نمونه مورد مطالعه: معلمان شهر مشهد). *مجله مطالعات آموزش و یادگیری*، ۱۶(۱)، پیاپی ۸۶، ۸۸-۶۹

DOI: <https://doi.org/10.22099/jsli.2024.7618>

* نویسنده مسئول: E-mail: azadeh.momeni@mail.um.ac.ir

COPYRIGHTS ©2025 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY-NC 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the Original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publisher

مقدمه

با شیوع بیماری کووید-۱۹ تغییرات اساسی در همه ابعاد زندگی فردی و اجتماعی در جهان به وجود آمده است. کشورها به‌منظور کنترل شیوع بیماری، مدارس را تعطیل نمودند و آموزش در فضای مجازی ادامه یافت. کاهش رفت‌وآمد در محیط‌های اجتماعی و عدم حضور دانش‌آموز در مدرسه بر رشد مهارت‌های یادگیرندگان اثر منفی بر جای گذاشت؛ زیرا مدرسه مکانی است که کودکان می‌توانند در آن مهارت‌های اجتماعی خود را افزایش دهند (Tarkar, 2020). انزوای اجتماعی (Ingram et al., 2021)، تغییر در حمایت هم‌سالان (Moliner & Alegre, 2022)، افزایش اضطراب ارتباطی و کاهش خودکارآمدی ناشی از ترس از کووید-۱۹ (Okan, 2021)، افزایش اضطراب، کاهش روابط اجتماعی و رشد فردی (Olcek et al., 2022) فقدان روابط دوستانه، تنهایی، احساس استرس و خشم (Akdoğan & Ergin, 2022) از دیگر پیامدهای شیوع کووید-۱۹ است. این تغییرات، نگرانی دربارهٔ ضعف و کاهش روبه‌رشد در شایستگی اجتماعی^۱ دانش‌آموزان (Çelik, 2021) را برای والدین، معلمین، مدیران، روان‌شناسان تربیتی و مسئولان تعلیم و تربیت ایجاد کرده است. از طرف دیگر، علایق گسترده‌ای به مفهوم شایستگی اجتماعی به‌عنوان جزء مهم مؤثر بر سلامت روان دانش‌آموزان در سال‌های اخیر مشاهده می‌شود. از این رو مطالعه تغییرات جسمی، روانی و رفتاری کودکان و نوجوانان پس از اتمام شرایط قرنطینه کووید-۱۹، به ارزیابی هرچه بهتر سلامت و بهداشت روانی آن‌ها به‌منظور برنامه‌ریزی بهتر و دقیق‌تر برای مداخلات احتمالی پسا کرونا، ضروری به نظر می‌رسد.

تاریخچه بحث نظری در مورد شایستگی اجتماعی قدمتی ۱۰۰ ساله دارد و تعاریف گوناگونی از آن تاکنون ارائه شده است (Kanning & Horenburg, 2014). Rose-Krasnor (1997) شایستگی اجتماعی را به‌عنوان اثربخشی در تعامل اجتماعی تعریف نمود. Taborsky and Oliveira (2012) شایستگی اجتماعی را به‌عنوان توانایی فرد در بهینه‌سازی رفتار اجتماعی خود بسته به اطلاعات اجتماعی موجود مفهوم‌سازی کردند. در تعریفی دیگر Orpinas (2010) شایستگی اجتماعی را به‌عنوان توانایی مدیریت مؤثر تعاملات اجتماعی تعریف می‌کند و معتقد است که شایستگی اجتماعی به توانایی ایجاد و حفظ روابط با دیگران و پاسخ دادن به شیوه‌های سازگارانه در محیط‌های اجتماعی اشاره دارد و محصول طیف وسیعی از توانایی‌های شناختی، عاطفی، رفتاری، آگاهی اجتماعی و ارزش‌های فردی و فرهنگی مرتبط با روابط بین فردی است.

کسب و توسعه شایستگی اجتماعی اهمیت زیادی برای دانش‌آموزان دارد. Denham (2006) معتقد است کودکانی که از نظر اجتماعی شایسته هستند از بهزیستی، یادگیری و موفقیت تحصیلی بیشتری برخوردارند. Junge et al. (2020) در توصیف مزایای کسب شایستگی اجتماعی به عملکرد بهتر در جامعه، کاهش مشکلات رفتاری و عاطفی و کسب سایر مهارت‌های فردی در زمان حال و آینده اشاره نموده‌اند. در واقع افرادی که در کودکی به‌راحتی روابط خوبی با دیگران برقرار می‌کنند، به احتمال زیاد در بزرگسالی از تاب‌آوری و سلامت روان بیشتری بهره‌مند می‌شوند (Luthar, 2015).

شایستگی اجتماعی دارای مؤلفه‌هایی است که از طریق تعاملات اجتماعی در زمینه‌های مختلف ساخته می‌شود (Topping et al., 2000). این مؤلفه‌ها در پژوهش‌های زیادی بررسی شده است. برای مثال Zsolnai (2002) در پژوهش خود به تعریف آن دسته از مؤلفه‌های شایستگی اجتماعی پرداخته است که بر پیشرفت تحصیلی تأثیرگذار است. این

^۱. social competence

مؤلفه‌ها شامل پویایی، تسلط، همکاری، ادب، دقت نظر، پشتکار، کنترل هیجانی، کنترل تکانه، گشودگی و دلبستگی است. Han and Kemple (2006) مؤلفه‌های شایستگی اجتماعی را شامل خودتنظیمی، دانش و مهارت‌های بین‌فردی، خودهویتی مثبت، شایستگی فرهنگی، پذیرش ارزش‌های اجتماعی و مهارت‌های برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری معرفی نمودند. ابتکار اجتماعی و کنترل رفتاری نیز دو بعد عمده از شایستگی اجتماعی کودکان را نشان می‌دهند که توسط Chen and French (2008) معرفی شدند.

مدل‌های مختلفی در مطالعات شایستگی اجتماعی و عاطفی برجسته شده‌اند. برای نمونه Felner et al. (1990) مدلی از شایستگی اجتماعی ارائه نموده‌اند که در آن مؤلفه‌های اصلی شایستگی اجتماعی عبارت‌اند از: ۱) مهارت‌ها و توانایی‌های شناختی شامل خزانه اطلاعات، مهارت‌های پردازش، کسب اطلاعات و توانایی تصمیم‌گیری؛ ۲) مهارت‌های رفتاری شامل مذاکره، ایفای نقش، ابراز وجود، مهارت‌های محاوره‌ای برای شروع و تداوم تعاملات اجتماعی و یادگیری رفتار دوستانه با دیگران؛ ۳) مهارت‌های عاطفی برای برقراری ارتباط مؤثر با دیگران، ایجاد و گسترش اعتماد و روابط حمایتی دو جانبه، شناسایی و پاسخ‌دهی مناسب به علائم هیجانی در تعاملات اجتماعی و مدیریت استرس و ۴) مهارت‌های انگیزشی که شامل ساختار ارزشی فرد، سطح رشد اخلاقی، احساس اثربخشی و کنترل فرد و در نهایت احساس خودکارآمدی است. Weissberg et al. (2015) پنج حوزه مرتبط با شایستگی‌های شناختی، عاطفی و رفتاری را با عنوان مدل همکاری برای یادگیری تحصیلی، اجتماعی و عاطفی^۱ (CASEL) پیشنهاد نمودند. این مدل پنج‌عاملی با هدف تأثیرگذاری بر مهارت‌های اجتماعی و شخصی مختلف ارائه شده است. حوزه‌های CASEL شامل دانش، مهارت و نگرش‌هایی است که شایستگی‌های درون‌فردی، بین‌فردی و شناختی را در بر می‌گیرد. این‌ها شامل خودآگاهی، خودمدیریتی، آگاهی اجتماعی، مهارت‌های ارتباطی و تصمیم‌گیری مسئولانه است.

پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه شایستگی اجتماعی، تنها به بررسی ابعاد، مؤلفه‌ها و ارتباط شایستگی اجتماعی با سایر سازه‌های روان‌شناسی پرداخته‌اند. پژوهش‌های اخیر نشان داده است که عدم‌حضور دانش‌آموزان در مدرسه و تعامل کم با هم‌سالان بر شایستگی اجتماعی یادگیرندگان تأثیرگذار بوده (Tarkar, 2020) و با وجود اهمیت بسیار زیاد آن، کمتر پژوهشی در خارج از کشور به بررسی تغییرات دانش‌آموزان از نظر شایستگی اجتماعی پس از همه‌گیری کووید-۱۹ پرداخته است. در داخل کشور نیز پژوهشی در زمینه این تغییرات انجام نشده است. بنابراین انجام این پژوهش، ضرورت پیدا کرد تا به بررسی تغییرات شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان و ابعاد آن به شکلی منسجم پردازد. از نظر روش نیز بیشتر پژوهش‌های انجام‌شده، به روش کمی و با بهره‌گیری از ابزار پرسش‌نامه انجام شده‌اند. در پژوهش‌های کمی احتمال اینکه عواملی مجال طرح و بررسی نیافته باشند همواره وجود دارد؛ درحالی‌که با استفاده از پژوهش کیفی می‌توان پیچیدگی‌های مسائل را شرح داد، متغیرهای مهم را شناسایی نمود و مبنایی برای پژوهش‌هایی که هدف آن‌ها پیش‌بینی رویدادهای آینده است ارائه کرد (Marshall & Rossman, 1995/1377)؛ براین‌اساس در پژوهش حاضر از روش کیفی استفاده گردید تا بتوان به شناختی عمیق و جامع از تغییرات شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان پس از همه‌گیری کووید-۱۹ دست یافت.

در این پژوهش با رویکردی پساپدیدارشناسی و روش تحلیل محتوای کیفی و با انجام مصاحبه با معلمان سعی شده است، تغییرات شایستگی‌های اجتماعی دانش‌آموزان از دیدگاه مدرسه در ابعاد مختلف مشخص شود. تغییرات اعم از

¹ Collaborative for Academic, Social and Emotional Learning (CASEL)

افزایش یا کاهش مؤلفه‌های مهارت‌های ضروری برای زندگی سالم کودکان می‌تواند به آگاهی والدین، معلمان و مسئولان مدرسه از این تغییرات بیفزاید. بی‌شک این آگاهی‌ها برای برنامه‌ریزی و طراحی مداخلات مؤثر بر تقویت شایستگی‌های اجتماعی دانش‌آموزان ضرورت دارد؛ براین‌اساس پژوهش حاضر به بررسی این موضوع می‌پردازد که تغییرات دانش‌آموزان مقاطع ابتدایی و متوسطه از نظر شایستگی اجتماعی پس از همه‌گیری کووید-۱۹ چه هستند.

روش پژوهش

این پژوهش از نوع پژوهش‌های کیفی با رویکرد پساپدیدارشناسی است. جامعه آماری پژوهش، شامل تمام معلمان شهر مشهد بود که در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۴۰۱ اشتغال به کار داشتند. روش نمونه‌گیری هدفمند و از نوع نمونه همگون بود؛ بنابراین معلمانی در این پژوهش شرکت داده شدند که معیار تحصیل در رشته روان‌شناسی، اشتغال به تحصیل در یکی از پایه‌های تحصیلی در سال‌های ۱۴۰۱-۱۳۹۹ و قبل از آن و موافقت با انجام مصاحبه را داشتند. به‌منظور فراهم آوردن حداکثر تنوع در مصاحبه‌شوندگان سعی شد که ضمن رعایت موارد فوق، با معلمان زن و مرد و همچنین شاغل در دوره‌های تحصیلی متفاوت (ابتدایی و متوسطه) مصاحبه انجام پذیرد تا نتایج با دقت بالاتری حاصل گردد. در نهایت ۲۰ نفر از جامعه پژوهش به‌عنوان نمونه انتخاب شدند که این تعداد براساس اشباع نظری داده، تعیین شدند. مشخصات گروه نمونه در جدول ۱ آورده شده است.

جدول ۱. مشخصات گروه نمونه

شماره مصاحبه‌شونده	جنسیت	دوره تحصیلی	مدرک تحصیلی	شماره مصاحبه‌شونده	جنسیت	دوره تحصیلی	مدرک تحصیلی
۱	مرد	متوسطه	کارشناسی ارشد	۱۱	زن	ابتدایی	کارشناسی ارشد
۲	مرد	ابتدایی	کارشناسی ارشد	۱۲	زن	متوسطه	کارشناسی ارشد
۳	زن	متوسطه	کارشناسی	۱۳	زن	متوسطه	کارشناسی ارشد
۴	مرد	متوسطه	کارشناسی	۱۴	زن	متوسطه	کارشناسی ارشد
۵	مرد	متوسطه	کارشناسی ارشد	۱۵	مرد	ابتدایی	کارشناسی ارشد
۶	مرد	ابتدایی	کارشناسی ارشد	۱۶	زن	ابتدایی	کارشناسی
۷	مرد	ابتدایی	کارشناسی	۱۷	زن	متوسطه	کارشناسی ارشد
۸	زن	متوسطه	کارشناسی ارشد	۱۸	مرد	ابتدایی	کارشناسی ارشد
۹	زن	ابتدایی	کارشناسی ارشد	۱۹	زن	متوسطه	کارشناسی ارشد
۱۰	زن	ابتدایی	کارشناسی ارشد	۲۰	زن	ابتدایی	کارشناسی ارشد

جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش با استفاده از مصاحبه نیمه ساختار یافته صورت گرفته است. قبل از شروع هر مصاحبه توضیحات کلی در مورد اهداف پژوهش، محرمانه‌بودن و مشارکت داوطلبانه داده شد. در تمام طول مدت مصاحبه، سعی بر این بود تا دیدگاه پژوهشگران بر پاسخ مصاحبه‌شوندگان تأثیر نگذارد و با سؤالات پیگیرانه کدهای جدیدی حاصل گردد.

در پژوهش حاضر برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از تحلیل محتوای کیفی با روش Krippendorff (1980/2013) استفاده گردید. تحلیل محتوا در هشت مرحله تعیین سطح تحلیل (کدگذاری براساس یک کلمه واحد و یا مجموعه‌ای از کلمات و عبارات)، تعیین تعداد مفاهیم (کدگذاری تمامی مفاهیم اعم از مثبت و یا منفی مرتبط با هدف پژوهش یا خیر)، تعیین این‌که کدگذاری برای وقوع یا تناوب یک مفهوم صورت گیرد، چگونگی تمایز مفاهیم، تعیین قوانین کدگذاری، تصمیم‌گیری در مورد اطلاعات نامربوط، کدگذاری متن و تحلیل نتایج انجام می‌پذیرد (Adib Haj Bagheri et al., 2010). براین اساس در این پژوهش، به کدگذاری مجموعه‌ای از کلمات و عبارات و همچنین تمامی مفاهیم اعم از مثبت و منفی پرداخته شده است. با توجه به این‌که تعداد دفعاتی که یک مفهوم تکرار می‌شود بسیار مهم است و به پژوهشگر در تفسیر نتایج کمک قابل توجهی می‌کند، در این پژوهش کدگذاری برای تناوب یک مفهوم صورت گرفت. در رابطه با تمایز بین مفاهیم، پژوهشگران نه تنها مفاهیم را آن‌طور که عیناً ظاهر می‌شدند، بلکه عباراتی را که نیز بر یک مفهوم دلالت داشتند، کدگذاری نمودند. قوانین ثابت کدگذاری در پژوهش حاضر نیز به کاررفته و در سراسر تحلیل مورد استفاده قرار گرفته است که به کارگیری این قوانین به ثبات و انسجام فرایند کدگذاری منجر می‌گردد. تصمیم‌گیری در مورد اطلاعات نامربوط و بی‌ارتباط با هدف پژوهش که البته بعد از مشورت با یک استاد مجرب در امر پژوهش کیفی اطمینان حاصل شد، حذف شدند.

در این پژوهش کدگذاری متن توسط پژوهشگران و به صورت دستی انجام گرفت و در نهایت به تحلیل نتایج پرداخته شد. برای این منظور قبل از شروع فرایند تحلیل تمام متن چند بار خوانده شد تا درکی کلی از آن حاصل گردد و پس از آن متن مصاحبه‌ها به طور کامل پیاده‌سازی گردید. در مرحله بعد متن مصاحبه مورد بررسی قرار گرفته و جملات مرتبط به صورت کد استخراج شد. سپس کدهایی که مفهوم مشترک داشتند در یک طبقه جای‌گذاری شده و نام‌گذاری گردید. ضمن انجام عملیات تحلیل، داده‌های کدگذاری شده با یکدیگر مقایسه شد و طبقه‌های قبلی به صورت مداوم مورد بررسی و بازنگری قرار گرفتند. در نهایت معانی اساسی که در واقع تحلیل نهفته طبقات است و مضمون نامیده می‌شود، تعیین شد و به این ترتیب مضامین اصلی مطالعه مشخص گردید. در پژوهش حاضر تعداد دفعاتی که هر طبقه و مضمون تکرار گردید محاسبه و در نتیجه تغییرات شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان در زمینه‌های مختلف به ترتیب فراوانی که بیانگر اهمیت مفهوم مورد نظر است، مشخص شدند.

برای انتخاب ملاک‌هایی که باید در مقوله‌های پایایی و روایی قرار گیرد راهبردهای متنوعی وجود دارد که در پژوهش حاضر از این راهبردها استفاده شد: ۱- بررسی به وسیله اعضا؛^۱ بدین منظور رونوشتی از مصاحبه‌ها و گزارش نهایی از نتایج به مصاحبه‌شوندگان جهت بازبینی ارائه شد؛ ۲- اجماع سه‌سویه^۲ (اجماع پژوهشگران): از سه نفر از اساتید متخصص در پژوهش کیفی درخواست شد تا فرایند جمع‌آوری داده‌ها و تحلیل را با در اختیار داشتن تمامی جزئیات مطالعه بررسی و صحت فرایند کدگذاری را تأیید نمایند. همچنین لازم به ذکر است جهت بالابردن دقت و اعتبار یافته‌ها، فرایند تحلیل داده‌ها توسط پژوهشگران بازنگری گردید. جهت تأمین انتقال‌پذیری^۳ که جانشینی برای اصطلاح روایی بیرونی است (Homan, 2007)، توصیف کاملی از آزمودنی‌ها و روش ارائه گردید تا کاربران نتایج پژوهش حاضر، تعیین کنند که آیا بین شرایط جدید و شرایطی که این مطالعه در آن انجام شده، به اندازه کافی شباهت وجود دارد یا خیر و سپس تصمیم به تعمیم نتایج گرفته شود. علاوه بر این، نقل‌قول‌های مشارکت‌کنندگان دقیقاً همان‌گونه که بیان گردید،

¹. member checking

². triangulation

³. transferability

ثبت شد. تأییدپذیری با اصطلاح عینیت مترادف است که به‌منظور بالا بردن این کیفیت، تلاش شد تا ادراکات و مفروضه‌های پیشین پژوهشگران در نتایج اثرگذار نباشد و نتایج به‌وسیله وجود یک فرایند کدبندی نظام‌مند تضمین شود.

یافته‌ها

در پایان مرحله کدگذاری داده‌ها از مجموع متن مصاحبه‌ها، ۸۱ کد، ۲۵ طبقه و ۵ مضمون استخراج گردید. بر مبنای تجزیه و تحلیل مصاحبه‌ها، معلمان معتقد بودند که تغییرات شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان در حیطه مهارت‌های ارتباطی-اجتماعی (۱۱۰)، راهبردهای شناختی (۱۰۵)، مهارت‌های رفتاری (۵۶)، انگیزش (۳۶) و مدیریت هیجان‌ها (۲۰) است که براساس فراوانی مطرح‌شدن، دانش‌آموزان در حیطه مهارت‌های ارتباطی-اجتماعی و راهبردهای شناختی تغییرات بیشتری را از دیدگاه معلمان پس از همه‌گیری کووید-۱۹ داشته‌اند. در جدول ۲ کدگذاری مصاحبه‌ها و تشکیل طبقات و مضامین ارائه گردیده است.

جدول ۲. کد، طبقه و مضامین مربوط به تغییرات شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان پس از همه‌گیری کووید-۱۹

مضمون	طبقه	کد	فراوانی
کاهش مهارت‌های بین‌فردی	کاهش مهارت‌های بین‌فردی (کدهای ۷، ۱۳، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹)، کاهش تعارضات (کدهای ۶، ۷، ۸، ۱۳، ۱۵)، کاهش مهارت دوست‌یابی (کدهای ۷، ۱۰، ۱۳، ۱۵، ۲۰)، کم شدن مهارت‌های کلامی (کدهای ۱۲، ۱۳، ۲۰)، کاهش تمرکز روی حرف طرف مقابل (کدهای ۱، ۱۵، ۱۸)، واکنش کم در برابر صحبت معلم (کدهای ۱، ۲۰)، تعاملات صمیمانه بیشتر در گروه‌های مجازی (کدهای ۱، ۱۷)، کاهش مهارت در ارتباط غیرکلامی (کد ۱۲)	کاهش درک دیگران (کدهای ۷، ۱۳، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹)، کاهش مهارت‌های بین‌فردی (کدهای ۳، ۶، ۸، ۱۵، ۱۸)، ناتوانی از حل تعارضات (کدهای ۶، ۷، ۸، ۱۳، ۱۵)، کاهش مهارت دوست‌یابی (کدهای ۷، ۱۰، ۱۳، ۱۵، ۲۰)، کم شدن مهارت‌های کلامی (کدهای ۱۲، ۱۳، ۲۰)، کاهش تمرکز روی حرف طرف مقابل (کدهای ۱، ۱۵، ۱۸)، واکنش کم در برابر صحبت معلم (کدهای ۱، ۲۰)، تعاملات صمیمانه بیشتر در گروه‌های مجازی (کدهای ۱، ۱۷)، کاهش مهارت در ارتباط غیرکلامی (کد ۱۲)	۳۳
عدم رعایت قانون کلاس و مهارت‌های ارتباطی-اجتماعی	رعایت نکردن قوانین مدرسه (کدهای ۵، ۱۰، ۱۵، ۱۷، ۱۹، ۲۰)، رعایت قوانین کلاس درس (کدهای ۵، ۶، ۹، ۱۷، ۱۸، ۲۰)، تقلب بیشتر در امتحانات (کدهای ۴، ۱۵، ۱۸، ۲۰)، صحبت با یکدیگر موقع تدریس (کدهای ۵، ۱۲، ۱۴، ۱۷)، عدم رعایت نوبت (کدهای ۵، ۱۳، ۱۷، ۲۰)	رعایت نکردن قوانین مدرسه (کدهای ۵، ۱۰، ۱۵، ۱۷، ۱۹، ۲۰)، رعایت قوانین کلاس درس (کدهای ۵، ۶، ۹، ۱۷، ۱۸، ۲۰)، تقلب بیشتر در امتحانات (کدهای ۴، ۱۵، ۱۸، ۲۰)، صحبت با یکدیگر موقع تدریس (کدهای ۵، ۱۲، ۱۴، ۱۷)، عدم رعایت نوبت (کدهای ۵، ۱۳، ۱۷، ۲۰)	۲۴
کاهش روابط محترمانه	حاضر جواب بودن (کدهای ۵، ۷، ۸، ۱۵، ۱۷)، عدم احترام به معلم (کدهای ۱، ۵، ۱۷، ۲۰)، نبود رابط محترمانه با هم‌کلاسی‌ها (کدهای ۵، ۸، ۱۱، ۱۷)، استفاده کمتر از کلمات محترمانه (کدهای ۴، ۵، ۷، ۱۸)، کاهش احترام به بزرگترها (کدهای ۱۰، ۱۳)	حاضر جواب بودن (کدهای ۵، ۷، ۸، ۱۵، ۱۷)، عدم احترام به معلم (کدهای ۱، ۵، ۱۷، ۲۰)، نبود رابط محترمانه با هم‌کلاسی‌ها (کدهای ۵، ۸، ۱۱، ۱۷)، استفاده کمتر از کلمات محترمانه (کدهای ۴، ۵، ۷، ۱۸)، کاهش احترام به بزرگترها (کدهای ۱۰، ۱۳)	۱۹
کاهش مهارت کار گروهی	کاهش توانایی مشارکت و همکاری (کدهای ۱، ۵، ۶، ۷، ۱۳، ۱۵، ۱۷، ۲۰)، عدم توجه به قوانین گروه (کدهای ۷، ۱۸، ۱۹)، کاهش انعطاف‌پذیری در کار گروهی (کدهای ۱۳، ۱۷، ۲۰)، هدر دادن وقت در انجام کار گروهی (کد ۶)	کاهش توانایی مشارکت و همکاری (کدهای ۱، ۵، ۶، ۷، ۱۳، ۱۵، ۱۷، ۲۰)، عدم توجه به قوانین گروه (کدهای ۷، ۱۸، ۱۹)، کاهش انعطاف‌پذیری در کار گروهی (کدهای ۱۳، ۱۷، ۲۰)، هدر دادن وقت در انجام کار گروهی (کد ۶)	۱۵
افزایش تعاملات درسی	تعاملات درسی بیشتر با خانواده (کدهای ۱، ۲، ۱۳، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸)، ارتباطات درسی بیشتر با هم‌کلاسی‌ها (کدهای ۲، ۱۷، ۱۸)	تعاملات درسی بیشتر با خانواده (کدهای ۱، ۲، ۱۳، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸)، ارتباطات درسی بیشتر با هم‌کلاسی‌ها (کدهای ۲، ۱۷، ۱۸)	۱۰
منزوی شدن	کناره‌گیری از جمع (کدهای ۲، ۳، ۶، ۱۱، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۷، ۲۰)	کناره‌گیری از جمع (کدهای ۲، ۳، ۶، ۱۱، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۷، ۲۰)	۹

۳۳	افزایش دانش تخصصی در خصوص و سایل ارتباطی (کدهای ۱، ۲، ۳، ۱۳، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸)، افزایش توانایی جستجو در اینترنت (کد ۳، ۱۱، ۱۳، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۲۰)، آشنایی بیشتر با تکنولوژی (کدهای ۲، ۱۳، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۲۰)، افزایش اطلاعات فراتر از کتاب درسی (کدهای ۱، ۲، ۸، ۱۳، ۱۶، ۱۷، ۱۸)، مهارت در ساخت فیلم (کد ۳، ۱۵، ۱۶، ۲۰)	افزایش دانش و مهارت فناوری	
۲۱	کاهش احساس مسئولیت در انجام تکالیف (کدهای ۱، ۳، ۵، ۶، ۱۳، ۱۵، ۱۶، ۱۷)، ارائه تکالیف کاذب (کدهای ۱، ۶، ۱۳، ۱۷)، نامرتبی تکالیف درسی (کدهای ۱۰، ۱۶، ۱۷، ۱۸)، استفاده از روش‌های آسان و کم‌تلاش در انجام تکالیف (کدهای ۱۶، ۱۷، ۱۹، ۲۰)، اهمال‌کاری (کد ۱۳)	رفتار تحصیلی نامناسب	راهبردهای شناختی
۱۸	کاهش نمرات درسی (کدهای ۵، ۸، ۱۳، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸)، ناتوانی در پاسخ‌گویی درست به سوالات درسی (کدهای ۱، ۹، ۱۲، ۱۳، ۱۵، ۱۶، ۱۷)، کاهش اطلاعات در خصوص مفاهیم پیش‌نیاز درسی (کدهای ۵، ۱۳، ۱۶، ۱۷)	افت تحصیلی	
۱۰	مقتضی شدن برای تدریس مجدد (کدهای ۴، ۱۵، ۱۸)، به‌دنبال فرصت برای بازسازی افت درسی (کدهای ۴، ۱۵، ۱۸)، برنامه‌ریزی بیشتر برای وقت (کدهای ۱، ۵)، تلاش بیشتر برای کاهش خطاهای نگارشی (کد ۴)، افزایش خودیاری تحصیلی (کد ۱۷)	افزایش خودتنظیمی	
۸	کشف علایق خود (کدهای ۳، ۱۳، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸)، پی بردن به توانمندی خود (کدهای ۳، ۷)	افزایش خودآگاهی	
۸	کاهش قدرت تحلیل (کدهای ۱۱، ۱۳، ۱۶، ۱۷، ۱۸)، کاهش تجزیه‌وتحلیل مطالب درسی (کدهای ۶، ۱۶، ۱۸)	کاهش تفکر نقاد	
۳	افزایش حس وظیفه‌شناسی از معلم (کدهای ۱، ۱۸)، احساس نیاز بیشتر به وجود معلم (کد ۱۷)	افزایش احساس قدرشناسی از معلم	
۲	سازگاری بیشتر با شرایط مختلف (کدهای ۱، ۱۲)	سازگاری بیشتر	
۲	کاهش خلاقیت (کدهای ۵، ۲۰)	کاهش خلاقیت	
۱۶	جدا نشدن از تلفن همراه (کد ۳، ۱۳، ۱۷، ۱۸)، استفاده زیاد از فضای مجازی (کدهای ۳، ۱۳، ۱۶، ۱۷، ۲۰)، وابستگی به والدین برای امتحانات (کدهای ۳، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۷، ۲۰)، وابستگی به گروه‌های دوستی (کد ۱۷)	افزایش رفتار وابستگی	
۱۴	جرات‌مندی بیشتر (کدهای ۴، ۵، ۱۱، ۲۰)، بیان بیشتر انتظارات خود (کدهای ۷، ۱۳، ۱۶، ۱۷)، توانایی بیشتر نه گفتن (کدهای ۷، ۱۳، ۱۷، ۱۸)، به اشتراک‌گذاری بیشتر نظرات (کدهای ۴، ۵)	افزایش ابرازگری رفتاری	مهارت‌های رفتاری
۱۱	انتقادپذیری کمتر (کدهای ۷، ۱۳، ۱۷، ۲۰)، زود رنجی (کدهای ۳، ۵، ۸، ۲۰)، حساسیت زیاد به رفتار دیگران (کدهای ۳، ۱۳، ۱۷)	کاهش تاب‌آوری	
۱۰	داشتن انتظارات نابجا (کدهای ۷، ۱۳، ۱۶، ۱۷)، فقط به منافع خود فکر کردن (کدهای ۷، ۱۷، ۲۰)، پرتوقع شدن (کدهای ۷، ۱۶، ۱۷)	افزایش رفتار خودخواهانه	
۵	افزایش دروغ‌گویی (کدهای ۱۰، ۱۳، ۱۷، ۱۸، ۲۰)	افزایش رفتار دروغ‌گویی	

۲۴	کاهش اشتیاق درونی برای یادگیری (کدهای ۵، ۶، ۷، ۱۳، ۱۵، ۱۷، ۱۹)، حضور غیرفعال در کلاس درس حضوری و مجازی (کدهای ۴، ۵، ۶، ۷، ۱۳، ۱۵، ۱۷)، بی‌هدفی تحصیلی (کدهای ۴، ۱۳، ۱۴، ۱۶، ۱۷، ۱۹)، عدم رضایت برای آمدن به مدرسه (کدهای ۵، ۱۳)، عدم شرکت واقعی در کلاس مجازی (کدهای ۴، ۱۸)	بی‌انگیزگی تحصیلی	انگیزش
۸	بی‌رغبتی در انجام گروهی کارهای کلاسی (کدهای ۱، ۶، ۱۸، ۱۹، ۲۰)، کاهش انگیزه برای ارتباط با دیگران (کدهای ۱۲، ۱۹، ۲۰)	کاهش انگیزه برای برقراری ارتباط	
۴	عزت نفس پایین (کدهای ۱۳، ۱۶، ۱۷، ۲۰)	کاهش عزت نفس	
۱۶	پر خاشگیری بیشتر (کدهای ۳، ۸، ۱۳، ۱۸، ۱۹، ۲۰)، عدم کنترل احساسات منفی (کدهای ۷، ۸، ۲۰)، ترس از فضای فیزیکی مدرسه (۱۳)، ترس از امتحان (۱۳، ۱۶، ۱۷)	عدم کنترل هیجانات	مدیریت هیجان‌ها
۴	نشان دادن هیجانات مختلف (کدهای ۸، ۹)، توانمندی بیشتر برای ابراز احساسات (کدهای ۷، ۹)	ابراز هیجانات مختلف	

تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها، پنج مضمون اصلی را به‌عنوان تغییرات شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان مشخص کرده است که به شرح زیر است:

مهارت‌های ارتباطی-اجتماعی: به اعتقاد مصاحبه‌شوندگان بیشترین تغییر دانش‌آموزان پس از همه‌گیری کووید-۱۹ مربوط به مهارت‌های ارتباطی-اجتماعی است. معلمان به موارد متعددی اشاره نمودند که در طبقات «کاهش مهارت‌های بین‌فردی»، «عدم رعایت قانون کلاس و مدرسه»، «کاهش روابط محترمانه»، «کاهش مهارت کار گروهی» و «منزوی شدن» طبقه‌بندی گردید. علاوه بر موارد بالا مصاحبه‌شوندگان همچنین معتقد بودند که پس از شیوع کووید-۱۹ تعاملات درسی دانش‌آموزان با هم‌کلاسی‌ها و والدین افزایش یافته است که این داده در طبقه «افزایش تعاملات درسی» دسته‌بندی گردید. در جدول ۳، طبقات این مضمون و نمونه مصاحبه‌ها آورده شده است.

جدول ۳. مضمون مهارت‌های ارتباطی-اجتماعی، طبقات و نمونه مصاحبه‌ها

نمونه مصاحبه	طبقات
«دانش‌آموزان بعد از این که آموزش حضوربرورع شد خیلی دیده می‌شد و حس می‌شد که مهارت‌های برقراری ارتباط شون با طرف مقابل حالا چه هم‌کلاسی یا چه همکار ما توی مدرسه، خیلی ضعیف شده و این توی رفتار شون دیده می‌شه». (کد ۶)	کاهش مهارت‌های بین‌فردی
«یک مسئله خیلی بد و آزاردهنده برای من معلم اینه که دانش‌آموزم بدیهی‌ترین چیزها رو رعایت نکنه. دانش‌آموز من می‌دونه که الان سر کلاسه و کلاس هم قانون خودش رو داره. وقتی سر کلاسه باید در چارچوب این موقعیت رفتار کنه. مثلاً نظم رو رعایت کنه و خیلی مسائل دیگه که به‌عنوان قانون کلاس مطرحه و همیشه بوده». (کد ۵)	عدم رعایت قانون کلاس و مدرسه

کاهش روابط محترمانه	«به راحتی جواب می‌دن. چه درباره تکالیف و چه به خاطر رفتارها شون. رک و راست حرفشونو می‌زنن. هم به خاطر نبودن توی جمع و هم بلد نبودن کلمات مناسب، واکنش شون به حرف معلم یا دوستانشون نامناسبه.» (کد ۱۷)
کاهش مهارت کار گروهی	«الان خیلی کم می‌تونن مثل قبل با هم کار کنن. به نظر من فضای مجازی و آموزش آنلاین این فرصت رو کم کرد و دور هم نشستن و بحث گروهی کم شد و من الان این با هم کار کردن رو دیگه نمی‌بینم و یا خیلی به ندرت و کم می‌بینم. فکر می‌کنم دیگه نمی‌تونن و یا حداقل هنوز نمی‌تونن مثل قبل با هم کار مشارکتی انجام بدن.» (کد ۱۵)
افزایش تعاملات درسی	«یه چیز خوبی که نظر منو خیلی جلب کرد و همچنین این که به عنوان یک ولی بین بچه‌های خودم زیاد دیدم این بود که زیاد بخاطر درس با دوستانشون در ارتباط بودن. از هم سوال می‌کردن و برای هم ویس می‌فرستادن.» (کد ۲)
منزوی شدن	«دانش‌آموزا خیلی گوشه‌گیر و منزوی شدن. من دارم نسبت به قبل از کرونا می‌گم. قبلاً این ویژگی کمتر دیده می‌شد. الان خیلی زیاده و تقریباً به درجه‌ای از خیلی کم تا خیلی زیاد رو میشه ببینیم توی بچه‌ها، که بیشتر انزواطلبین و دوست دارن تنها باشن.» (کد ۳)

راهبردهای شناختی: به اعتقاد مصاحبه‌شونده‌ها تغییرات شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان پس از شیوع کووید-۱۹

تنها به مهارت‌های ارتباطی-اجتماعی محدود نبوده است و مهارت‌های دیگری از جمله مهارت‌های شناختی دانش‌آموزان نیز دستخوش تغییر شده است. در دوران پساکرونا دانش و مهارت فناوری دانش‌آموزان بیشتر شده است و خودتنظیمی، خودآگاهی، سازگاری و احساس قدرشناسی از معلم در یادگیرندگان ارتقا یافته است. معلمان معتقد بودند که فراگیران از نظر تحصیلی رفتار مناسب و درستی ندارند و به نظر آنان مؤلفه‌های تفکر نقاد و خلاقیت دانش‌آموزان پس از همه‌گیری کووید-۱۹ کاهش یافته است. در جدول ۴ طبقات مضمون راهبردهای شناختی و نمونه مصاحبه‌ها آورده شده است.

جدول ۴. مضمون راهبردهای شناختی، طبقات و نمونه مصاحبه‌ها

طبقات	نمونه مصاحبه
افزایش دانش و مهارت فناوری	«دانش‌آموزا از نظر اطلاعاتی خیلی پیشرفت کردن. اطلاعاتشون درباره تلفن همراه و کارهایی که می‌تونن باهاش انجام بدن خیلی زیاد شده. اگه بخوام دقیق‌تر بگم اینه که اطلاعات تخصصی تری در مورد تلفن همراه و فضای مجازی به دست آوردن.» (کد ۲)
رفتار تحصیلی نامناسب	«بهانه‌گیری زیادی دارن. از شون می‌خوام تکالیف رو یادداشت کنن و در کانال هم می‌گذارم اما باز نمی‌نویسن. به شدت بچه‌ها اهمال کار شدن. تکالیفو پشت گوش می‌اندازن. می‌خوان از تکالیف فرار کنن.» (کد ۱۳)
افت تحصیلی	«نمرات بچه‌ها نسبت به قبل از کرونا خیلی کم شده و افت تحصیلی شون خیلی واضحه.» (کد ۵)
افزایش خودتنظیمی	«به نظر من دانش‌آموزایی هم بودن که به دنبال فرصت بودن برای خوندن دوباره مطالب. همش طوری نبود که بچه‌ها بخوان از زیر بار درس خوندن در برن و بی‌خیال باشن. این وسط یه تعدادی بودن که فهمیده بودن هنوز خوب یاد نگرفتن و باید بیشتر و حتی چندباره بخونن.» (کد ۴)
افزایش خودآگاهی	«من خیلی می‌بینم توانمندی خودشون رو نشون میدن. زیاد هم میان و میگن ما فهمیدیم که خیلی توی ساختن فیلم توانمندیم یا می‌تونیم از پس این کار بریم. حتی یکی از دانش‌آموزام یک سری طرح آورده بود که این‌ها رو با نرم‌افزار درست کردم. شاید هم این فاصله افتادن بین قبل و بعد از کرونا یک فرصتی بوده که دانش‌آموزا یک درکی پیدا کنن از توانمندیشون.» (کد ۷)

کاهش تفکر نقاد	«خیلی سرسری و سطحی جواب می‌دن. یه ذره به خودشون زحمت تحلیل نمی‌دن. شاید ما توی فضای مجازی به همین پاسخ‌های سرسری قناعت می‌کردیم و الان اونا فهمیدن و یادگرفتن که همین‌طوری خوبه. البته اون‌جا شرایط ایجاب می‌کرد و نمی‌شد با تایپ، جواب‌هایی رو از بچه‌ها گرفت که نیاز به تجزیه و تحلیل داشته باشه».
افزایش احساس قدرشناسی از معلم	«بچه‌ها حالا قدر معلمشون رو می‌دونن. من احساسش کردم و متوجه شدم که دانش‌آموزام، با تجربه‌ای که از کلاس مجازی داشتن، الان تازه قدرشناس شدن و قدر معلم رو میدونن».
سازگاری بیشتر	«بعضی بچه‌ها بعد از کرونا و آمدن به کلاس خیلی خوب همکاری می‌کردن. انگار کرونا روشون اثر نداشته. من توی آموزش آنلاین هم می‌دیدم شادن، همکاری می‌کنن، منظم هستن، بعد از کرونا هم خیلی سریع قوانین رو می‌پذیرفتن و سازگاریشون بالا بود که فکر می‌کنم خانواده مؤثره».
کاهش خلاقیت	«من دیگه خلاقیت سابق رو نمی‌بینم. نه توی تکالیفشون و نه کار عملی‌هاشون. به ساده‌ترین شکل ممکن وظایف تحصیلی‌شون رو انجام می‌دن. دریغ از یه ذره خلاقیت متاسفانه».

مهارت‌های رفتاری: تحلیل مصاحبه‌ها، مهارت‌های رفتاری را به‌عنوان یکی دیگر از نتایج پژوهش حاضر مشخص نمود. از نظر مصاحبه‌شوندگان، دانش‌آموزان در دوران پساکرونا بیشتر از قبل ابراز وجود می‌کنند، رفتار جرأت‌مند را نشان می‌دهند، به تلفن همراه و فضای مجازی وابسته شده‌اند و برای آزمون‌های کلاسی به والدین نیاز دارند و نمی‌توانند مستقل عمل کنند. بیشتر به فکر منافع خود هستند تا دیگران، تاب‌آوری کمتری دارند و به جای صداقت و راستی، رفتار دروغ‌گویی را انتخاب می‌کنند. در نهایت براساس تحلیل داده‌ها، طبقات «افزایش رفتار وابستگی»، «افزایش ابرازگری»، «کاهش تاب‌آوری»، «افزایش رفتار خودخواهانه»، «افزایش رفتار دروغ‌گویی» در این مضمون قرار گرفتند که در جدول ۵ این طبقات و نمونه مصاحبه‌ها آورده شده است.

جدول ۵. مضمون مهارت‌های رفتاری، طبقات و نمونه مصاحبه‌ها

طبقات	نمونه مصاحبه
افزایش رفتار وابستگی	«کلاس درس مجازی اثری که به جا گذاشت همین وابسته بودن به تلفن همراه بود. خیلی از والدین هم به صورت حضوری ناراحتی‌شون رو به مدیر مدرسه اعلام کردن و درخواست کمک کردن. به منم خیلی پیام می‌دن که راهکار بدین و ناراحتن از این‌که بچه یه لحظه گوشیش از دستش نمی‌افته، معترضن که وابسته شده و تمام وقتش رو با تلفنش می‌گذرونه».
افزایش ابرازگری	«خیلی اعلام نظر می‌کنن. درباره بیشتر موارد اظهار نظر می‌کنن از حجم درس یا مشکلات کلاس گرفته تا هر چیز دیگه. حتی سردرد منم نظر می‌دن».
کاهش تاب‌آوری	«بچه‌ها خیلی زودرنج شدن. سر چیزای الکی و بی‌معنی زود ناراحت می‌شن».
افزایش رفتار خودخواهانه	«سرکلاس می‌بینم که دانش‌آموز با این‌که می‌تونه به هم‌کلاسیش کمک کنه، اما حتی حاضر نیست به هم‌کلاسیش کمک کنه یا حتی قرض بده عجیب و برای من جالب نبود. در صورتی که من قبلاً خیلی می‌دیدم که بچه‌ها حتی ساندویچشون رو نصف می‌کردن دیگه چه به برسه به لوازم‌التحریر و بقیه وسایل».
افزایش رفتار دروغ‌گویی	«برای همه چیز دروغ می‌گویند، می‌گم چرا تکالیف ناقص است؟ می‌گه به خدا نگفتید؟ می‌گم مگر رو تخته نوشتیم؟ می‌گه نه! حتی عکس تکالیفم رو توی گروه گذاشتم اما می‌گه نبوده».

انگیزش: مولفه دیگری که معلمان درخصوص تغییرات شایستگی دانش‌آموزان پس از شیوع کووید-۱۹ به آن اشاره نمودند انگیزش است. به نظر مصاحبه‌شوندگان، یادگیرندگان در دوران پساکرونا، انگیزه و اشتیاق کمتری برای درس،

آموزش و یادگیری دارند و عزت‌نفس آن‌ها کاهش یافته است. علاوه بر این، کاهش انگیزه برای برقراری ارتباط با دیگران و تعامل اجتماعی نیز در یادگیرندگان مشهود است. در جدول ۶ طبقات مضمون انگیزش و نمونه مصاحبه‌های مربوط به این مضمون آورده شده است.

جدول ۶. مضمون انگیزش، طبقات و نمونه مصاحبه‌ها

طبقات	نمونه مصاحبه
بی‌انگیزگی تحصیلی	«انگیزه و اشتیاق درونی دانش‌آموزان کم شده. برای آمدن به مدرسه و کلاس انگیزه‌ای ندارم و وقتی که میان چی؟ سر کلاس هیچی نمی‌کنم و منفعلن». (کد ۵)
کاهش انگیزه برای برقراری ارتباط	«من فکر می‌کنم که مثل قبل تمایلی برای برقراری ارتباط و صحبت با بقیه ندارم. کرونا باعث شد که بچه‌ها از این نظر تغییر کنند و خیلی دلشون نخواد با بقیه در ارتباط باشن». (کد ۶)
کاهش عزت‌نفس	«عزت‌نفس پایینی نشون می‌دن. طوری رفتار می‌کنن که انگار برای خودشون حرمتی قائل نیستن و خودشونو دوست ندارن». (کد ۱۶)

مدیریت هیجان‌ها: یافته دیگر پژوهش، مدیریت هیجان‌ها است. در جدول ۷ طبقات این مضمون و نمونه مصاحبه‌ها آورده شده است.

جدول ۷. مضمون مدیریت هیجان‌ها، طبقات و نمونه مصاحبه‌ها

طبقات	نمونه مصاحبه
عدم کنترل هیجان‌ها	«قبلاً بچه‌ها در محیط بودند و اگر اشتباه می‌کردند یا شیطان، معلم چیزی می‌گفت و یا از بقیه یاد می‌گرفتن. اما الان بلد نیستند، سریع واکنش نشان می‌دن، زود عصبانی می‌شن و شدید پرخاش می‌کنن، اگر رنجیده شدن، زود گریه می‌کنن، قهر می‌کنن و تنش می‌رود بالا در کلاس. به نظرم نمی‌دانند چقدر باید واکنش نشان بدن». (کد ۸)
ابراز هیجان‌ها مختلف	«بی‌موقع حرف می‌زنن، اما خب احساساتشونو هم می‌کنن، اگه ناراحت شده یا عصبانی شده یا اذیت شده راحت می‌گه. مثلاً خانم من حال خوب نیست از این نمره، یا نمی‌خوام بغل فلانی بشینم، منو عصبی می‌کنه و...». (کد ۹)

بحث و نتیجه‌گیری

در بررسی سؤال پژوهش، معلمان تغییرات شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان را در دوران پسا کرونا بیان کردند که در پنج مضمون «مهارت‌های ارتباطی-اجتماعی»، «راهبردهای شناختی»، «مهارت‌های رفتاری»، «انگیزش» و «مدیریت هیجان‌ها» طبقه‌بندی شد. این مضامین با نتایج پژوهش‌های جهانی هماهنگی دارد.

مضمون «مهارت‌های ارتباطی-اجتماعی» یکی از تغییرات مهم دانش‌آموزان پس از همه‌گیری کووید-۱۹ است. براساس نتایج در روابط انسانی دانش‌آموزان از جمله رابطه با معلمان و هم‌کلاسی‌ها کاهش و ضعف به وجود آمده است که این یافته با نتایج پژوهش Lee and Son (2021) هماهنگی دارد. بنا به دیدگاه معلمان؛ عدم حضور کافی در مدرسه، کم بودن ارتباط چشمی و گفت‌وگوی رودررو با معلم و هم‌سالان، فرصت کافی تجربه ارتباط را کاهش داده است. همچنین عدم‌زمان کافی برای سازگاری و تمرین ارتباط، امکان شکل‌گیری مناسب ارتباط اجتماعی را فراهم نکرده است.

رعایت قوانین و هنجارها دیگر رفتار مبتنی بر شایستگی اجتماعی است (Chen & French, 2008) که با طبقه عدم‌رعایت قانون کلاس و مدرسه مطابقت دارد. بر مبنای نتایج در شرایط دوری از مدرسه، آگاهی از قوانین و لزوم رعایت آن به‌خوبی شکل نگرفته است، به‌طوری که رعایت و حفظ آن در شرایط پس از کرونا چالش اساسی برای مسئولان و مدیران خواهد بود. روابط محترمانه و کار گروهی از دیگر طبقات مضمون مهارت‌های ارتباطی-اجتماعی هستند که براساس نتایج در دانش‌آموزان کاهش یافته‌اند و به‌عنوان مؤلفه‌های شایستگی اجتماعی مؤثر بر پیشرفت تحصیلی معرفی شده‌اند (Zsolnai, 2002). بر مبنای یافته‌ها تعاملات درسی در پساکرونا افزایش یافته است که (Pokhrel and Chhetri, 2021) نیز بر آن تأکید داشتند. تعامل خانواده و مدرسه همیشه یکی از ضرورت‌های فرایند یادگیری بوده است که هرچند مشکلاتی برای هماهنگی روش انتقال مفاهیم درسی والدین و مدرسه وجود داشته است به نظر می‌آید، نگرش والدین در انتظار از مدرسه در مورد مسئولیت آموزش و یادگیری تغییر پیدا کرده است. طبقه منزوی شدن با یافته‌های Ingram et al. (2021) و Akdoğan and Ergin (2022) هم‌سو است. به نظر می‌رسد دانش‌آموزان در دوران پساکرونا مهارت‌های ارتباطی-اجتماعی خود را در فضای جدید ارتباطی (مجازی) ایجاد کرده و گسترش داده‌اند. نگرانی که در دیدگاه بعضی معلمان وجود داشت بر نبود معیار مشخص در میزان صمیمیت در این روابط، مراقبت از خود و دیگران اشاره دارد. از آنجاکه آماده کردن دانش‌آموزان برای زندگی اجتماعی در آینده از مهم‌ترین نقش‌های نظام‌های آموزش و پرورش است، به‌طور قطع برخی از مهارت‌هایی که دانش‌آموزان می‌توانند در مدرسه بیاموزند در مدت محدودیت‌های ناشی از شیوع کووید-۱۹، شکل نگرفته است.

مضمون «راهبردهای شناختی» با نتایج پژوهش Felner et al. (1990) هم‌سو است. نتایج پژوهش Panda et al. (2021) نشان می‌دهد که استفاده از گوشی‌های تلفن همراه هوشمند و شبکه‌های اجتماعی که پیش از این مورد انتقاد اکثر والدین قرار داشت، در دوران همه‌گیری کووید-۱۹ به تنها وسیله برای کسب و انتقال اطلاعات و یادگیری بدل شد. بنابراین دانش و اطلاعات فناوری دانش‌آموزان در زمینه‌های فراتر از کتاب درسی، افزایش یافته است و هرچند افت تحصیلی در طبقات راهبردهای شناختی دیده می‌شود اما حوزه یادگیری به‌سوی محتواهای جدید مختلف رفته است. تنوع و استفاده از منابع یادگیری اگرچه عادلانه نبوده است اما امکان یادگیری‌های متنوع و گسترده وجود داشته است. Han and Kemple (2006) خودتنظیمی را به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های شایستگی اجتماعی مطرح کرده‌اند. Di Pietro et al. (2020) در پژوهش خود نشان دادند که دانش‌آموزان با استفاده از آموزش آنلاین (برخط) به مهارت تنظیم یادگیری خود، مدیریت زمان و تنظیم سرعت مطالعه دست یافته‌اند. در پژوهش حاضر نیز، افزایش خودتنظیمی وجود دارد. طبقه افت تحصیلی نیز با نتایج پژوهش‌های Di Pietro et al. (2020) و Sintema (2020) درباره سطح عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان مطابقت دارد. نبود زیرساخت‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری در انتقال مفاهیم به روش مجازی، مسلط نبودن معلم و دانش‌آموز در استفاده از وسایل آموزش الکترونیک دلایلی است که در افت تحصیلی در پژوهش‌های مختلف به آن‌ها اشاره شده است. با این حال به نظر می‌رسد عدم‌درگیری کافی تحصیلی دانش‌آموزان و نقص در انتقال مفاهیم یادگیری مجازی از مهم‌ترین علل افت تحصیلی باشد. خودآگاهی نیز یکی دیگر از مؤلفه‌های شایستگی اجتماعی، شناختی و عاطفی مدل Weissberg et al. (2015) است. طبقه تفکر نقاد یکی از ویژگی‌های فردی مفهوم شایستگی است که با نتایج پژوهش Roshani Ali Benasee et al. (2022) هم‌خوان بوده که در دانش‌آموزان کاهش یافته است. این یافته لزوم توجه به داشتن برنامه آموزشی صریح تفکر نقاد و تحلیلی در مدارس را دوچندان می‌کند. Akdoğan and Ergin (2022) در مطالعه خود نشان دادند که اگرچه دانش‌آموزان نگرش متفاوتی به آموزش آنلاین دارند اما در نهایت برای

سازگاری با آموزش از راه دور تلاش می‌کنند. این یافته با طبقه سازگاری بیشتر دانش‌آموزان مطابقت دارد. رفتار تحصیلی نامناسب و خلاقیت دیگر طبقات مضمون شناختی است که در پژوهش Derakhshan and Zandi (2018)، با عنوان شایستگی‌های فردی معرفی شده است و در پساکرونا کاهش یافته است. منظور از رفتار تحصیلی نامناسب؛ عدم انجام تکالیف به‌موقع و درست و یا به تأخیر انداختن آن است. به گفته معلمان، به‌دنبال حضور و حمایت والدین در فرایند یادگیری، همه مسئولیت یادگیری از دوش دانش‌آموزان برداشته شده، به‌طوری که مطلع بودن از نحوه انجام تکالیف، انجام به‌موقع و ارسال آن بر دوش خانواده‌ها قرار گرفت. کاهش خلاقیت نیز، زنگ خطر بی‌انگیزگی و بی‌روح شدن یادگیری را که دیری است بر نظام آموزش و یادگیری دانش‌آموزان سایه انداخته، به صدا درآورده است. احساس قدرشناسی از معلم، یافته جدید در ارتباط با تغییرات شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان در دوران پساکرونا است که در پژوهش‌های گذشته به آن اشاره نشده است. نتایج پژوهش نشان داد که این مؤلفه در پساکرونا افزایش یافته است.

مضمون «مهارت‌های رفتاری» در مطالعه Felner et al. (1990) از دیگر ابعاد شایستگی اجتماعی است. Di Pietro et al. (2020) معتقدند که کووید-۱۹ و حرکت به سمت آموزش از راه دور باعث تغییر رفتاری دانش‌آموزان و توزیع نابرابر مشکلات رفتاری شده است. در پژوهش Pokhrel and Chhetri (2021)، به افزایش رفتار وابستگی اشاره شده است؛ بسیاری از دانش‌آموزان، در طول فرایند یادگیری به حمایت والدین خود نیازمند بودند که میزان حمایت بسیار متفاوت بود. در پژوهش Imran et al. (2020) استفاده بیش از حد از رسانه‌های اجتماعی و وابستگی فیزیکی به والدین از شایع‌ترین مشکلات رفتاری پس از همه‌گیری کووید-۱۹ شناسایی شد. کودکان و نوجوانان در استفاده از ابزارها و فناوری‌های جدید نیازمند دانش و مهارت‌هایی بودند که آن‌ها را به حضور والدین و معلمان وابسته می‌کرد. همچنین بهره‌مندی از مهارت‌های پایه روان‌شناختی مانند استقلال و خودکارآمدی که انتظار می‌رفت از پیش از دبستان در دانش‌آموزان ظرفیت‌های مقابله با بحران، تنظیم هیجان‌ات و واکنش مناسب ایجاد کند، در شرایط پاندمی سطوح متفاوتی از اضطراب و سواس فکری را در کودکان و خانواده‌ها ایجاد کرد که بی‌شک بر میزان وابستگی دانش‌آموزان به دیگران برای یادگیری نیز تأثیرگذار بوده است. طبقه رفتارهای خودخواهانه با نتایج پژوهش Warnes et al. (2005) هم‌سو است که پس از شیوع کووید-۱۹ در دانش‌آموزان افزایش یافته است. صداقت از ویژگی‌های فردی در مفهوم شایستگی (Roshani et al., 2022) در این پژوهش کاهش یافته است. در تبیین این یافته می‌توان ردپای عوامل شناختی و هیجانی را پیدا کرد. به نظر می‌رسد این پدیده با توجه به سرعت یادگیری و انتقال مفاهیم و نبود وقت کافی برای درگیری تحصیلی، نظم در انجام تکالیف و در نهایت برای خلاص شدن از انجام تکالیف در بین دانش‌آموزان زیاد شده است. رفتار ابرازگری توسط Felner et al. (1990) به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های شایستگی اجتماعی مورد توجه است که در پژوهش حاضر افزایش پیدا کرده است و از نظر معلمان در جهت بیان نظر شخصی مطلوب تلقی می‌شود. از دید بسیاری از صاحب‌نظران، زمانی که افراد از قضاوت اجتماعی می‌هراسند به احتمال بیشتری روی به عدم ابرازگری می‌آورند. به نظر می‌آید در شرایط جدید دانش‌آموزان در بیان نظر خود صریح‌تر عمل کردند. طبقه کاهش تاب‌آوری یافته جدید پژوهش حاضر است. براساس این یافته، تحمل دانش‌آموزان در مواردی از جمله نوبت پاسخ‌گویی به سؤالات، ابراز نظر و یا ماندن در صف ورود به کلاس و ... کاهش یافته است. زندگی در شرایط قرنطینه به‌خصوص برای کودکانی که سال‌های اولیه را در خانه و بدون موضوع رقابت گذرانده‌اند و ساختارهای رایج در جوامع را نمی‌شناسند (ازجمله رعایت نوبت، تحمل ناکامی و غیره) به عدم برخورداری از مهارت کافی منجر شده است.

در مضمون «انگیزش»، بی‌انگیزگی تحصیلی مهم‌ترین تغییر دانش‌آموزان پس از دوران شیوع کووید-۱۹ است که توسط Di Pietro et al. (2020) نیز مطرح گردید. در مطالعه Imran et al. (2020) مشخص شده است که نوجوانان به دلیل فاصله‌گذاری اجتماعی، ارتباطات خود را قطع و یا بسیار کاهش دادند که در پی آن بخشی از فعالیت‌ها و سرگرمی‌های خود را از دست داده و احساس بی‌حوصلگی داشته‌اند. این یافته با طبقه کاهش انگیزه برای برقراری ارتباط نیز مطابقت دارد. بخش زیادی از فعالیت‌های یادگیری که در گروه و یا در ارتباطات چندنفره انجام می‌گرفته است (بازی‌های گروهی) حذف و یا تنها با والدین و اعضای درجه اول خانواده انجام گرفته است؛ لذا در شرایط کنونی و با بازگشایی مدارس و آغاز آموزش‌های حضوری، دانش‌آموزان به‌خصوص دانش‌آموزان پایه‌های اول تا سوم دبستان که تجربه حضور در پیش‌دستانی را نداشته‌اند و یا سال‌های نخست تحصیل را در مدرسه نگذرانده‌اند و با فعالیت‌های مختلف آن آشنا و مأنوس نیستند تمایلی به بازگشت به مدرسه ندارند و برای تحصیل و یادگیری بی‌انگیزه هستند. همچنین بی‌هدفی و نداشتن ایده یا فکر برای درگیری ذهنی و بدنی و پر کردن زمان برای کودکان و نوجوانان می‌تواند عامل دیگری درخصوص بی‌انگیزگی برای سال‌های بعدی تحصیل و گروه‌های نوجوان باشد.

مضمون «مدیریت هیجان‌ها» دیگر مؤلفه شایستگی اجتماعی (Felner et al., 1990) با طبقه عدم‌کنترل هیجانان (Rogowska et al., 2020) هم‌خوان است. افزایش ترس، اضطراب، نگرانی مفرط، پرخاشگری و غمگینی و تغییرات خلق و خو در افراد پس از شیوع بیماری کووید-۱۹ است که با افزایش ابراز هیجانان مختلف در دانش‌آموزان نیز همراه بوده است. بی‌شک ابتلا به بیماری، از دست دادن عزیزان، ترس از مرگ خود و اعضای خانواده، هیجانان مختلفی را در کودکان ایجاد کرده است. احساس تهدید به ابتلا و یا رفتارهای تهدیدآمیز سلامت (ماسک نزدن، عطسه و غیره) اضطراب و وسواس فکری برای کودکان را (Imran et al., 2020) ایجاد کرده است. یکی از چالش‌های پس از کرونا آموزش مدیریت این هیجان‌ها به‌منظور کاهش اثرات احتمالی بر یادگیری دانش‌آموزان است.

اگرچه هدف این پژوهش، بررسی تغییرات شایستگی اجتماعی در دوران پساکرونا بود در نسبت دادن نتایج به تأثیرات کووید-۱۹ و شرایط قرنطینه احتیاط کرد. تغییر ساختارهای سنتی خانواده و مدارس، نگرش جدید به آموزش مشارکتی و خودمختاری در یادگیری، کاهش ارزش تحصیل و سخت‌کوشی در جامعه، شرایط اقتصادی و اجتماعی قبل و ضمن پاندمی و قابلیت‌های روان‌شناختی افراد در قبل و در طول کووید-۱۹ نیز عوامل زیرساختی و لایه‌های پنهان این تغییرات می‌تواند باشد که در این پژوهش بررسی نشده است.

پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های کیفی آینده با مدیران، والدین و خود دانش‌آموزان نیز در مورد تغییرات شایستگی اجتماعی مصاحبه شود تا بینش عمیق‌تری در زمینه شرایط موجود به دست آید. همچنین برای برنامه‌ریزی‌های آینده نظام آموزش و پرورش، به تغییرات دانش‌آموزان در ابعاد مختلف توجه کافی شود. پیشنهاد می‌شود در پژوهشی کیفی عوامل تأثیرگذار بر تغییرات شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان از دیدگاه مدیران، معلمان و والدین مورد بررسی قرار گیرد. بررسی کیفی شایستگی اجتماعی و تغییرات آن پس از همه‌گیری کووید-۱۹ از دیدگاه دانش‌آموزان پیشنهاد دیگر پژوهش حاضر است. همچنین انجام پژوهش‌های مشابه در زمینه تفاوت جنسیتی در تغییرات شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان دختر و پسر نیز مفید خواهد بود. از بعد کاربردی پیشنهاد می‌شود به‌منظور آگاهی بخشیدن به معلمان و والدین در زمینه تغییرات شایستگی اجتماعی از نتایج این پژوهش در کارگاه‌های آموزشی ضمن خدمت و جلسات آموزش خانواده استفاده شود. برنامه‌ریزی برای برگزاری کارگاه‌های آموزشی به‌منظور آموزش رفتار و مهارت‌های مربوط به شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان از دیگر پیشنهادها پژوهش حاضر است. همچنین پیشنهاد می‌گردد مولفه‌های تغییر یافته شایستگی

اجتماعی مورد توجه کادر اجرایی مدرسه واقع شود و به‌عنوان شاخص‌های تربیتی مورد ارزیابی گروه‌های هدف قرار گیرد.

References

- Adib Haj Bagheri, M., Parvizi, S. & Salsali, M. (2010). *Qualitative research methods*. Tehran: Boshra Medical Sciences Publishing Center [In Persian]
- Akdoğan, A., & Ergin, D. Y. (2022). Psychological and social side effects of the COVID-19 on students. *International Journal of Curriculum and Instruction*, 14(1), 986-1003.
- Çelik, M. Y. (2021). The effect of staying at home due to COVID-19 outbreak on nursing students' life satisfaction and social competencies. *Perspectives in Psychiatric Care*, 57(2), 655-659.
- Chen, X., & French, D. C. (2008). Children's social competence in cultural context. *Annual Review of Psychology*, 59(1), 591-616.
- Denham, S. A. (2006). Social-emotional competence as support for school readiness: What is it and how do we assess it? *Early Education and Development*, 17(1), 57-89.
- Derakhshan, M., & Zandi, Kh. (2018). Designing a model for competencies of department chairs. *Journal of Management and Planning in Educational Systems*, 11(2), 105-126 [In Persian]
- Di Pietro, G., Biagi, F., Costa, P., Karpiński, Z., & Mazza, J. (2020). *The likely impact of COVID-19 on education: Reflections based on the existing literature and recent international datasets* (Vol. 30275). Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Felner, R. D., Lease, A. M., & Phillips, R. S. C. (1990). Social competence and the language of adequacy as a subject matter for psychology: A quadripartite tri-level framework. *The Development of Social Competence in Adolescence*, 3, 245-264.
- Han, H. S., & Kemple, K. M. (2006). Components of social competence and strategies of support: Considering what to teach and how. *Early Childhood Education Journal*, 34(3), 241-246.
- Homan, H. (2007). *A practical guide to qualitative research*. Tehran: Samt. [In Persian]
- Imran, N., Zeshan, M., & Pervaiz, Z. (2020). Mental health considerations for children and adolescents in COVID-19 Pandemic. *Pakistan Journal of Medical Sciences*, 36(4), 67-72.
- Ingram, J., Hand, C. J., & Maciejewski, G. (2021). Social isolation during COVID-19 lockdown impairs cognitive function. *Applied Cognitive Psychology*, 35(4), 935-947.
- Junge, C., Valkenburg, P. M., Deković, M., & Branje, S. (2020). The building blocks of social competence: Contributions of the Consortium of Individual Development. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 45(1), 1-11.
- Kanning, U. P., & Horenburg, M. (2014). Social competence-an overview of contemporary research and practice. University of Wisnik University. Series: *Psychology*, 19(2), 141-153.
- Krippendorf, K. (1980/2013). *Content analysis: methodological basics*. Translation: Hoshang Naibi. Tehran: Ney Publishing. [In Persian]
- Lee, K. A., & Son, H. W. (2021). A study on the college adaptation and core competencies of students in post corona era. *Journal of the Korea Convergence Society*, 12(5), 239-254.
- Luthar, S. S. (2015). Resilience in development: A synthesis of research across five decades. *Developmental Psychopathology: Volume three: Risk, disorder, and adaptation*, 739-795.
- Marshall, K. & Rossman, G. B. (1995/1377). *Qualitative research methods*. Translated by: Ali Parsaian and Seyyed Mohammad Arabi. Tehran: Publications of the Office of Cultural Research. [In Persian]
- Moliner, L., & Alegre, F. (2022). COVID-19 Restrictions and its influence on students' mathematics achievement in Spain. *Education Sciences*, 12(2), 105-115.
- Okan, N. (2021). Investigating the moderator effect of fear of COVID-19 in the relation between communication anxiety and self-efficacy. *Educational Process: International Journal*, 10(3), 62-77
- Olcek, G., Çelik, İ., & Basoglu, Y. (2022). The impact of the COVID-19 pandemic on audiology students in Turkey: E-learning, knowledge of teleaudiology, psychological and social status and personal development. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 23(1), 19-42.
- Orpinas, P. (2010). Social competence. *The corsini encyclopedia of psychology*, 4, 1-3.
- Panda, P. K., Gupta, J., Chowdhury, S. R., Kumar, R., Meena, A. K., Madaan, P. ... & Gulati, S. (2021). Psychological and behavioral impact of lockdown and quarantine measures for COVID-19 pandemic on children, adolescents and caregivers: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Tropical Pediatrics*, 67(1), 1-13.
- Pokhrel, S., & Chhetri, R. (2021). A literature review on impact of COVID-19 pandemic on teaching and learning. *Higher Education for the Future*, 8(1), 133-141.

- Rogowska, A. M., Kuśnierz, C., & Bokszczanin, A. (2020). Examining anxiety, life satisfaction, general health, stress, and coping styles during COVID-19 pandemic in Polish sample of university students. *Psychology Research and Behavior Management*, 13, 797-811.
- Rose-Krasnor, L. (1997). The nature of social competence: A theoretical review. *Social Development*, 6(1), 111-135.
- Roshani Ali Benasee, H., Hassani, M. & Ghalavandi, H. (2022). Identifying the dimensions and components of research development for designing a conceptual model (Case study: Faculty Members of Urmia University). *Journal of Management and Planning in Educational Systems*, 14(2), 169-196. [In Persian]
- Sintema, E. J. (2020). Effect of COVID-19 on the performance of grade 12 students: Implications for STEM education. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 16(7), 1-6.
- Taborsky, B., & Oliveira, R. F. (2012). Social competence: An evolutionary approach. *Trends in Ecology & Evolution*, 27(12), 679-688.
- Tarkar, P. (2020). Impact of COVID-19 pandemic on education system. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(9), 3812-3814.
- Topping, K., Bremner, W., & Holmes, E. (2000). Social competence: The social construction of the concept. In R. Bar-On & J. D. A. Parker (Eds.), *the handbook of emotional intelligence: Theory, development, assessment, and application at home, school, and in the workplace* (pp. 28-39). Jossey-Bass.
- Warnes, E. D., Sheridan, S. M., Geske, J., & Warnes, W. A. (2005). A contextual approach to the assessment of social skills: Identifying meaningful behaviors for social competence. *Psychology in the Schools*, 42(2), 173-187.
- Weissberg, R. P., Durlak, J. A., Domitrovich, C. E., & Gullotta, T. P. (Eds.). (2015). social and emotional learning: Past, present, and future. In J. A. Durlak, C. E. Domitrovich, R. P. Weissberg, & T. P. Gullotta (Eds.), *Handbook of social and emotional learning: Research and practice* (pp. 3-19). The Guilford Press.
- Zsolnai, A. (2002). Relationship between children's social competence, learning motivation and school achievement. *Educational Psychology*, 22(3), 317-329.

